

Оксана Мірошніченко

До питання обговорення проекту наскрізної програми з міжнародного публічного права

У статті досліджуються деякі актуальні аспекти викладання міжнародного права у вищих навчальних закладах України; аналізуються дискусійні питання реформування вищої юридичної освіти в контексті підготовки студентів за спеціальністю «міжнародне право», а також міститься короткий аналіз змістової та якісної складових проекту наскрізної програми з курсу «Міжнародне публічне право», запропонованої для обговорення колективом кафедри міжнародного права ІМВ Київського Національного університету імені Тараса Шевченка.

In the article are investigated some topical aspects of the teaching of international law in the higher educational institutions of Ukraine, examined controversial issues of higher education in reform the context of the training students in law "international law" specialty. Brief analysis of the content and quality of the draft curriculum on "Public International Law" proposed for discussion by the International law department Institute of international Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.

Актуальність теми. Нині ми спостерігаємо постійне зростання значення та ролі міжнародного права як регулятора складних відносин у сучасному взаємопов'язаному світі і, як наслідок, необхідність його вивчення викладання, розповсюдження та більш широкого його визнання. Про значення, яке наразі набуває викладання міжнародного права та розповсюдження міжнародно-правових знань, свідчить, зокрема, «Програма допомоги Організації Об'єднаних Націй в галузі викладання, вивчення, розповсюдження та більш широкого визнання міжнародного права» (далі – Програма ООН), схвалена Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 60/19 від 23 листопада 2005 р. [11] та Доповідь Генерального Секретаря ООН А/67/518 «Про реалізацію Програми допомоги ООН в галузі викладання, вивчення, розповсюдження та більш широкого визнання міжнародного права у 2012 року, а також заходи, заплановані на 2013 рік» [3].

Так, Програма ООН передбачає наступні основні напрями: здійснення Програми допомоги ООН у викладанні та вивченні міжнародного права, розповсюдженні міжнародно-правових знань та досягнення більшої поваги до міжнародного права; сприяти у викладанні міжнародного права учням та вчителям середніх шкіл та студентам вищого рівня освіти та міжнародному співробітництву з цією метою; підвищення кваліфікації для юристів-професіоналів та урядових службовців, що організовується державами та міжнародними організаціями.

Резолюції щодо заохочення викладання і розповсюдження міжнародно-правових знань приймаються й регіональними органами та організаціями, зокрема, Радою Європи. В результаті прийняття відповідних резолюцій заохочення у викладанні та вивченні міжнародного права поступово стає обов'язком держав та міжнародних організацій. Як слушно зауважує доктор юридичних наук, професор, автор понад 400 наукових праць в галузі міжнародного права Лукашук І.І., «важливим каналом впливу науки на міжнародно-правову практику покликана слугувати освіта» [7, с. 13].

У цьому зв'язку погоджуємось з думкою професора Гаазької академії міжнародного права М.Ляхс, який зауважує на таке: «Навряд чи існує галузь або норма міжнародного права, на розвиток яких наука та викладання не спричинили впливу» [15]. На нашу думку, таке твердження має певні підстави, однак, слід констатувати, що нині існує ціла низка проблемних питань, пов'язаних із викладанням, вивченням та розповсюдженням міжнародного права як у світі в цілому, так й Україні зокрема.

МІРОШНИЧЕНКО Оксана Петрівна,

доцент кафедри міжнародного права і порівняльного правознавства
Київського міжнародного університету.

Наразі в Україні здебільшого зберігається традиційне ставлення до міжнародного права як до загальноосвітньої дисципліни, що має обмежене практичне значення. Втім, процес європейської інтеграції нашої держави, входження до складу низки міжнародних універсальних та регіональних органів та організацій - Ради Європи, Всесвітньої Торгівельної Організації та інших, має охоплювати всі дії, спрямовані на входження України до міжнародного та європейського економічного, політичного, правового, наукового, культурного та освітнього простору. А це, в свою чергу, передбачає перебудову викладання з урахуванням прикладних аспектів міжнародного права. Нині це є вкрай важливим та актуальним завданням для юриста будь-якої спеціалізації.

Теоретична основа. На жаль, в Україні майже відсутні ґрунтовні наукові дослідження та розробки в контексті викладання міжнародного права, що, в знаній мірі обумовлюється відсутністю галузевого стандарту вищої юридичної освіти. У зв'язку з вищезазначеним, вбачається очевидним, що в умовах відсутності такого важливого документу, проблема викладання дисциплін міжнародно-правового циклу практично позбавлена нормативно-правового регулювання. До деяких аспектів проблем правового регулювання стандарту вищої юридичної освіти в Україні в цілому та особливостей викладання міжнародного права зокрема, звертались такі вчені, як: Задорожній О.В., Буткевич В.Г., Буткевич О.В., Буроменський М.В., Гнатовський М.М., Довгерт А.С., Козьяков С., Мицик В.В., Муравйов В.І., Петров Р.А., Соколова Н.А., Рудич М.В. та ін.

Метою цієї статті є проаналізувати деякі проблемні питання правового регулювання вищої юридичної освіти в Україні, дослідити новітні підходи в системі викладання та вивчення міжнародного права, зокрема, в контексті обговорення змістовної складової проекту наскрізної програми «Міжнародне публічне право».

Виклад основного матеріалу. 31 січня 2013 року кафедра міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка провела Міжнародну науково-методичну конференцію на тему: «Проблеми викладання міжнародного права» [10]. Відзначимо, що це одна із найперших конференцій в Україні науково-методичного характеру, на якій обговорювався широкий спектр проблемних питань, зокрема: соціальні, педагогічні, методологічні, методичні, організаційні, фінансові та інші проблеми, пов'язані з викладанням міжнародного права у вищих навчальних закладах України.

В обговоренні ключових питань конференції взяли участь представники вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ України та інші зацікавлені особи. Зауважимо, що більшість професорсько-викладацького складу ІМВ є членами Робочої групи з питань удосконалення підготовки фахівців за напрямом «Міжнародне право» (далі - Робоча група) відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про утворення Робочої групи з питань удосконалення підготовки фахівців за напрямом «Міжнародне право» від 10 жовтня 2012 року № 1088 [9].

Одне із завдань, що наразі стоїть перед Робочою групою є приведення змісту вищої освіти за напрямом підготовки «Міжнародне право» у відповідність до сучасних вимог ринку праці та міжнародної юридичної практики. Крім того, Робоча група має забезпечити розробку новітнього галузевого стандарту вищої освіти за напрямом підготовки «Міжнародне право» з урахуванням вимог кваліфікаційних характеристик відповідних професій та внести пропозиції щодо удосконалення змісту навчального плану та навчальних програм [9].

З цією метою колективом кафедри міжнародного права ІМВ Київського національного університету імені Тараса Шевченка на чолі із завідувачем кафедри міжнародного права, кандидатом юридичних наук, професором, Заслуженим юристом України Задорожнім О.В., було підготовлено проект наскрізної навчальної програми з курсу «Міжнародне публічне право» (далі - Програма), яка має стати своєрідним орієнтиром, стандартом у справі підготовки фахівців у галузі міжнародного права в Україні на найближчі 15-20 років.

Ознайомившись з текстом цієї Програми можна впевнено стверджувати, що вона відповідає вимогам, схваленим Генеральною Асамблеєю ООН «Програми допомоги ООН» у галузі викладання, навчання, розповсюдження і більш широкого визнання міжнародного права» [13]. Крім того, Програма «розглядається як «живий документ», який підлягає регулярному доповненню та доопрацюванню [10, с. 5].

На нашу думку, Програма в цілому відповідає стану сучасного міжнародного права і здатна забезпечити адекватне бачення міжнародного права студентам за напрямом підготовки «Міжнародне право». Темі в Програмі розташовані у порядку, рекомендованому для навчальних програм з міжнародного права, а її тематичні блоки в цілому відповідають сучасним теоретичним уявленням про міжнародне право та його особливості. Автори Програми пропонують традиційний підхід до систематики викладу теоретичного матеріалу з курсу, зокрема, поділ на Загальну та Особливу частини, групування по інститутах та галузях. Вбачається, що такий підхід є доцільним та виправданим, оскільки сприятиме формуванню у студентів цілісного підходу до вивчення міжнародно-правових проблем.

На нашу думку, в Темі 3 «Формування та становлення міжнародно-правової думки» (стор. 10 Програми) доцільно було б приділити більше уваги вивченню студентами міжнародно-правової науки України та країн СНД, зокрема, Російської Федерації, й не лише у світлі концепцій та доктрин, але й імен видатних вчених - міжнародників.

Під час обговорення проекту Програми висловлювалась думка щодо включення до її тексту Розділу «Міжнародне медичне право або Міжнародне право охорони здоров'я». На нашу думку, така пропозиція цілком може бути реалізована в рамках курсу «Актуальні проблеми міжнародного публічного права» під час навчання студентів у магістратурі.

Крім того, лунала також пропозиція про включення підрозділу «Європейське освітнє право» до Розділу «Право ЄС». Думається, що така пропозиція не позбавлена підстав. Так, на думку Р.А.Петрова «сучасний стан розробки навчальних дисциплін... та реформа юридичної освіти в Україні взагалі вимагає врахування цілей та завдань Сорбонсько-Болонського процесу, незважаючи на те, що Україна офіційно не бере участі в цьому процесі... Болонська Декларація передбачає, що навчальні програми для спеціалістів та магістрів повинні мати різний зміст та наповнення курсами. Чекає вирішення питання реформи наукових ступенів згідно із загальноєвропейським досвідом, взаємне визнання наукових ступенів, отриманих за кордоном та в Україні. Потрібно докласти спільних зусиль для створення окремої фахової спеціальності "Європейське право", для захисту кандидатських та докторських дисертацій, що значно сприятиме проведенню досліджень в галузі права ЄС» [8]. Вбачається, що сучасний студент, який навчається за напрямом підготовки «Міжнародне право», має бути обізнаний у вищезазначених питаннях.

Особливий інтерес являють собою теми 39-46 Програми в яких йдеться про підгалузі міжнародного економічного права, розвиток яких наразі є найбільш актуальним: право СОТ, міжнародне інвестиційне право, міжнародне банківське право, міжнародне податкове право і таке ін. Вбачається, що їх виклад свідчить як про зростання спеціалізації галузі (теоретичний аспект), так й про врахування інтересу студентів до міжнародних економічних проблем (практичний аспект).

Разом з тим, думається, що Програма була б не менш ефективною без Теми 41. Міжнародне право та економіка (економічний аналіз міжнародного права), оскільки економічний аналіз передбачає спеціальні ґрунтовні знання у студентів, насамперед, з курсу «Міжнародні економічні відносини», що, в переважній більшості, не завжди має місце в більшості вищих навчальних закладів України в процесі підготовці фахівців у галузі міжнародного права.

Висновки та пропозиції. На нашу думку, виклад теоретичного матеріалу у запропонованому проекті Програми з курсу «Міжнародне публічне право» відзначається своєю цілісністю та системністю. Всі питання міжнародного публічного права розглядаються не лише в контексті стану українського законодавства, але й у світлі оцінки політичного положення України стосовно сучасних міжнародних процесів, що відбуваються у світі, а також участі нашої держави у вирішенні регіональних та глобальних проблем.

Знайшла своє закріплення в проекті Програми й міжнародно-правова позиція України, яка висвітлюється в контексті положень міжнародного права (наприклад, питання правонаступництва, визнання, участі в міжнародних організаціях тощо).

Враховуючи необхідність у розповсюдженні знань про міжнародне публічне право, усвідомлюючи зростаючу взаємодію правової системи України з міжнародним правом, ця Програма з урахуванням деяких доопрацювань, на нашу думку, має стати певним стандартом у найближчому майбутньому для підготовки студентів за напрямом «Міжнародне право» у вищих навчальних закладах України.

У цьому зв'язку, можна лише приєднатися до пропозиції професора О.В.Задорожного, який закликає науковців, викладачів, посадових осіб органів державної влади та інших зацікавлених осіб ініціювати наукову дискусію та систематичне вивчення проблем викладання міжнародного права у вищій школі України, оскільки така задача назрала давно [5].

1. Буткевич О.В. Новий вимір навчання міжнародного права // Міжнародне право. Науково-практичний фаховий журнал. - №2. - 2012. - С. 266- 269.

2. Вопросник по проблемам преподавания международного права // Казанский журнал международного права. - № 1. - 2007. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.tisbi.org/home/science/Layout/Rus1/>

3. Доповідь Генерального Секретаря ООН А/67/518 «Про здійснення Програми допомоги ООН в галузі викладання, вивчення, розповсюдження та більш широкого визнання міжнародного права у 2012 року, а також заходи, заплановані на 2013 рік» від 15. 10. 2012 р. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://papersmart.unmeetings.org/media/640969/A%2067%20518%20r.pdf>

4. Задорожний А.В. ІМВ і юридична освіта [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://alexanderzadorozhny.blogspot.com/2011/12/blog-post_14.html

5. Задорожний А.В. Проблемы преподавания международного права [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://alexanderzadorozhny.blogspot.com/2013/03/blog-post_7679.html

6. Козьков С. Якісна юридична освіта в Україні: проблеми тільки починаються //Юридичний журнал. - №4. - 2008.

7. Лукашук И.И. Современное право международных договоров. Том I. Заключение международных договоров - М.: Волтерс Клувер, 2004. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1058_page_13.html - С. 13.

8. Петров Р.А. Сучасні інтеграційні європейські процеси в галузі освіти: «Сорбонсько - Болонський процес» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/?w=p&i=5&d=444>
9. Про утворення робочої групи з питань удосконалення підготовки фахівців за напрямом "Міжнародне право": Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 10 жовтня 2012 року № 1088 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://document.ua/pro-utvorennja-robocoyo-grupi-z-pitan-udoskonalennja-pidgot-doc122962.html>
10. Проект Програми курсу «Міжнародне публічне право»: Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції «Проблеми викладання міжнародного права» (Київ, 31 січня 2013 року). – К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2013. – 43 с.
11. Резолюція 60/19, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, "Програма допомоги Організації Об'єднаних Націй в галузі викладання, вивчення, розповсюдження та більш широкого визнання міжнародного права". Резолюція № 60/19 від 23.11.2005 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basegt/ua-dmpbvuu.htm>
12. Рудич М.В. Адміністративно-правові чинники стандарту вищої юридичної освіти в Україні // Науковий вісник Національного університету біоресурсів та природокористування України. – 2012. - № 169. – Серія право. – К., 2011. – С. 280–284.
13. Соколова Н.А. Проблемы преподавания международного права : Международное публичное право : Учебник / Под ред. К. А. Бекяшева. – М. : Проспект, 1999. – 636с. Аннотация: // Сибирский Юридический Вестник. - 2000. - № 1. [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1119064>
14. Чи є юристами фахівці зі спеціальності «міжнародне право»? //Юридична газета від 16 червня 2008 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ru/oarticle/2348/>
15. Lachs M. Teachings and Teaching of International Law//ADI. Recueil des Cours. Vol. 151. T. 1976-III. P. 237. Цит. за кн.: Лукашук И.И. Современное право международных договоров. Том I. Заключение международных договоров - М.: Волтерс Клувер, 2004. [Электронный ресурс] – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1058_page_13.html – С. 13.

SUMMARY

In the article it's investigated some problem aspects of legal regulation of the higher legal education in Ukraine, and also the questions, connected with teaching and studying of the international public law in higher educational institutions of Ukraine. The relevant acts of the international and internal law analyzed and generalized by authors, devoted to questions of teaching of studying of international law and also preparation of bachelors and masters in specialization of international law in higher educational institutions of Ukraine.

The special attention is paid to the analysis of structure and substantial part of the Through training program on the International public law, which is prepared by the faculty of professor-teachers structure of chair of international law Institute of the international relations in the Kiev National university of a name of Taras Shevchenko.

It is noted that the standard subject matter «The international public law» is fundamental training of specialists in educational process preparing specialists in the sphere of the international, studying of which comes to the end with the delivery of state exam within educational qualification levels «bachelor» and «master». The course is aimed at acquaintance of students with history, formation and development of the system of international law, bases of the theory of international law, features of modern international law and its fundamental branches. The special attention is paid to the project of the Program on consideration and the analysis of the main directions of system approach to research of international law and its role in normal functioning of external relations, the international system of providing an international peace and safety also permissions of the international disputes and situations.

It's important that authors of project of the Program suggest to consider questions of international law in close interrelation with the international private law (the international investment law, the law of the WTO, the international tax law, etc.) is remarkable also. In our opinion, it forms complete approach to studying and teaching of the international public law. In the article opinion of authors concerning sequence of a statement is stated also to those, and expediency of introduction of these or those additions and changes in the project of the Program.

It's thought that the project of this Program of the course «International Public Law» in many respects can serve as the certain standard forming at students idea of modern international law, and taking into account further improvement, the Program can be fully used in educational process of preparation of the students who are studying in «international law» at higher educational institutions of Ukraine.